

De Japansche kleurendruk en de karakteristiek van de Japansche prent door DR. N. G. VAN HUFFEL. Firma L. J. C. Boucher, Den Haag 1934.

Hoe een Japansche houtsnede volgens de klassieke manier ontstaat, beschrijft dr. Van Huffel in deze uitgave; voor de beoordeeling van deze kunst is het ongetwijfeld van belang, de techniek der gekleurde houtsnede te kennen. De schrijver heeft er goed aan gedaan, die techniek voor ons duidelijk te maken, zoowel met zijn tekst als met een reeks van 10 bladen, waarin een kleurenhoutsnede naar haar ontstaan (voor elke kleur wordt een apart blok gesneden) is geanalyseerd. Over de karakteristiek van de Japansche prent had de schrijver beter niets kunnen zeggen dan de anderhalve bladzijde, daaraan gewijd en waarin een vergelijking met Europeesche kunst wordt getrokken, die in haar algemeenheid onjuist en bovendien met deels verkeerde voorbeelden gestaafd is.

J. S.

VERLUCHTE MANUSCRIPTEN

Als een soort geestelijk huwelijksbureau heeft de kunsthandel Santee-Landweer een groep Nederlandsche litteratoren en een groep schilders (die blijkbaar weinig in de gelegenheid zijn met elkander in aanraking te komen) nader tot elkander gebracht en de geesteskinderen uit deze mystische huwelijken: geïllustreerde oorspronkelijke handschriften, geëxposeerd.

Den titel „Verzameling van Nederlandsche letterkundige kunstwerken, geïllustreerd door Nederlandsche kunstenaars”, waaronder „Elsevier's geïllustreerd maandschrift” in 1891 met Jan ten Brink en Schimmel en verschillende teekenaars begon, had men ook aan deze collectie kunnen geven. Elsevier's, dat, veertien jaar later, met Herman Robbers van artistieke richting veranderde, toonde zich hier dus een Johannes de Dooper van het nieuwe verbond tusschen de beeldende kunsten en de letteren! Uitgaande van de overtuiging „dat poëzie en schilderkunst zusters zijn”, was De Gids begonnen met het geven van platen als bijlagen. Een bloeitijd voor de illustratie was de 19de eeuw overigens niet. Potgieter kon nergens een goed illustrator vinden en Alberdingk Thijm donderde tegen de houtsneden, waarmee zijn opstellen in de Kunstkronijk geïllustreerd waren en hij verluichte zijn novellen dan ook tot de laatste eigenhandig.

Jan Luijcken had zijn verzen reeds met gravures begeleid en zoo versierde ook Bilderdijk persoonlijk zijn eigen verzen en teekende Vosmaer de illustraties voor zijn „Londinias”. Ook het oorspronkelijke handschrift van De Kleine Johannes (die later verluicht werd met litho's van Edzard Koning) had eigen illustraties van den dichter.

Jozef Israëls gaf ongeveer tegelijk met Van Looy een zelf vertelde en geïllustreerde reisbeschrijving van Spanje.

Da Costa dichtte zijn Hagar bij een plaat en Beets voorzag een reeks etsen van Israëls van bijschriften op rijm; terwijl deze schilder op zijn beurt een drietal teekeningen en een ets meegaf aan Heering's Overijsselsche vertellingen.

Merkwaardigerwijze heeft Bosboom maar een enkel boek van zijn vrouw geïllustreerd. Wel had hij een „vignetjen” ontworpen voor Ten Kate's vertaling van Anacreon. Bles, Rochussen en de Famars Testas illustreerden Van Lennep's romans, Elchanon Verveer z'n Nederduitsche spraakkunst. De illustraties der Reisonimoetingen van Joachim Polsbroekerwoud en zijn vrienden door Vlerk (Bernard Gewin) zijn van den graveur J. W. Kaiser; de „Physiologie van Den Haag” door een Hagenaar (prof. Jonckbloet) is geïllustreerd door den genreschilder H. F. C. ten Cate, terwijl Cornelis Buis de prenten maakte voor Sara Burgerhart. De „Boertige reis door Europa” etc. van Fokke Simons is geïllustreerd door Jacob Smies, nooit beter geëvalueerd dan door onzen besten kenner der illustratie, Cornelis Veth, die ook J. K. Bendorp — hij teekende de illustraties bij een boek van J. Immerzeel Jz. „Balthazar Knoopius” — prees. Johan Kagchel maakte als Johannes Kachelius de boekdruketsen voor Van Lennep's Vermakelijke Latijnsche Spraakkunst, terwijl Anth. de Vries de illustrator was van De Schoolmeester.

De nieuwere litteratoren hadden meer oog voor de decoratieve kunst. Voor het sinds 1893 in Vlaanderen verschenen „Van Nu en Straks” leverden Roland Holst en Thorn—Prikker de vignetten; Albert Verwey's bloemlezingen van oude dichters werden versierd door Lion Cachet, Dysselhof en Nieuwenhuis. In 1894 verscheen de door Derkinderen verlichte monumentale uitgave van den Gijsbrecht van Amstel. Bauer's etsen werden opgenomen in Van Deyssel's vertaling van Akedysseril en ook Arij Prins liet zijn eerste werk met etsen versieren. Isaac Israëls teekende de titelplaat voor Frans Erens' „Dansen en rhytmen”, Jan Toorop o.m. den band voor Louis Couperus' „Psyche”. Ook Lizzy Ansingh en Nelly Bodenheim, die de oud-Hollandsche kinderrijmpjes illustreerde, Henricus, Van Hoytema, Jurses, Van Konijnenburg, frère François Mes, Vaarzon Morel, Nieuwenkamp, Nijland, Veldheer, Leo Visser, Wenckebach, Corn. Veth e.a. maakten hunne bezigheid van de illustratie, die zij weer tot een kunstvak verhieven. Deze lijst zou kunnen dienen bij het organiseeren eener grootere expositie der Nederlandsche illustratie!

Sinds het naturalisme, dat de verbintenis tusschen de beeldende kunsten en de dichtkunst verbood, hadden de beeldende kunstenaars een afkeer van de litteratuur: het woord „litterair” was een weinig welwillende aanduiding voor een schilderij of beeldhouwwerk, bijna een scheldwoord. Maar de tijd wendde zich en vele jonge en jongste kunstenaars hebben weer een meer klassieke opvatting van de illustratie; zij hebben weer een verhouding met de litteratuur, die tenslotte bij ieder beschaafd mensch behoort.

De beeldhouwers hebben het er m.i. het best afgebracht: Moïssi Kogan versierde Jan Engelman's vers „Cythera” met penteekeningen in lijnen van de figuren, die hij anders uit het pleister-graf doet opstaan; John Rådecker dat van A. Roland Holst „Dit eiland” met een „vreemd schip” en een zalig door den hemel vliegend amoureuus paar. Het is vooral in deze verluchte manuscripten, dat een kunstelijke overeenstemming bereikt werd.

Een paar dichters illustreerden zelf hun handschriften, op het voorbeeld van Hugo, Hoffmann e.a. Hendrik de Vries versierde zijn Tarantella met de voortreffelijke penteekening eener natuurlijk bewegende danseres; — ook Binnendijk's Rondeel is gesmukt met een danseres van Roelofsz —; Werumeus Buning z'n „Catania of de oude wereld” uit zijn Nieuwe tierelantijnen met een rijk-geornamenteerd Italiaansch schip op hooge zee, dat het anker gelicht heeft om naar een exotische natuur te vertrekken: „Waar de vogels dronken zijn tusschen het onbekende schuim en de hemelen.” De schilder Roelofsz hing onder laatstgenoemd manuscript een teekening, waarbij hij zelf op zijn beurt het aan Engelman opgedragen, als grap bedoelde gedicht „Opmarsch” maakte: hij heeft slechts het air in verzen te schrijven.

Slechts in één geval werd een reeds bestaande litho, Van Dobbenburgh's „Doode hond”, gebruikt om Anthonie Donker's „Canadeesche episode” te illustreren.

Teksten van dichters of prozaïsten bij reeds aanwezige teekeningen of prenten behelsde de expositie helaas niet. Het had het antwoord in poëzie of proza van een schilder of beeldhouwer met een zin voor de litteratuur kunnen uitlokken, zooals Michelangelo riposteerde op het vers, dat een onbekende op zijn beeld der „Notte” aanbracht!

Binnendijk's „Dubbel uitzicht” en Willink's krasse en nauwkeurige teekening van een jongensschoolklasse; Oept's teedere teekening van een spelend kind en Du Perron's „Het kind dat wij waren”; Helman's „Beatus ille” en Gestel's decoratief zeestuk; Henriët's merkwaardige illustratie bij Dekker's „Aan beide kanten van den drempel”; de interieurs van Citroen en Couwenberg en de manuscripten van Jeanne van Schaik—Willing gaven deze expositie verder het belang dat zij had.

Een unicum is Kuyle's in slechts één exemplaar gedrukt boek „Maria en de timmerman”, verlucht met origineele aquarellen en boekversieringen van Eyck. Maar is dit geen „misverstand” van de boekdrukkunst, had dit boek niet beter manuscript kunnen blijven?

Het verbod van het huwelijk tusschen letteren en beeldende kunsten als tusschen bloedverwanten, scheidt hen niet langer vaneen. Na deze eerste aanmoediging tot toenadering zullen er ongetwijfeld meer huwelijken op den Zangberg gesloten worden en wat Apollo vereenigd heeft, mag de mensch niet scheiden!